

E l ő t e r j e s z t é s

A Városi Tanács 1989. június 23.-i

ü l é s é r e .

Tárgy: Az egységes szemléletű és gyakorlatu szociálpoli-
tika megvalósulásának lehetősége a két szakigaz-
gatási szervezetben.

Előadó: Ariné Málík Éva igazgatási osztályvezető-helyet-
tes,
Dr. Ádám György egészségügyi osztályvezető.

Tisztelt Városi Tanács !

A Népjóléti Minisztérium megszűnése /1949/ óta, központi irányító szerv hiányában a szociálpolitika irányítását a széttagoltság jellemezte. Az egyes ágazatoknál a szociális feladatok ellátása csak alárendelt része volt a főtevékenységnek. Az átfelelések, a rendkívül nehézkes koordináció áttekinthetetlenné tette a pénzügyi források felhasználását. A szociálpolitika kormányzati szintű képviselőjének hiánya szerepet játszott a szociális problémák tagadásában, illetve nagyságuk alábecsülésében.

Az új Szociális és Egészségügyi Minisztérium felelőssége kiterjed a szociálpolitika egész rendszerére, az ennek keretében nyújtott különböző szolgáltatások és ellátások összhangjának megteremtésére, a gyermek és ifjúságvédelemre, családsegítő szervezetek kiépítésére, a legveszélyesebb társadalmi beilleszkedési zavarok megelőzésére, csökkentésére.

A hagyományos - ágyszámban és gyógyító technológiában gondolkodó - egészségügy, melyet érdekei a fennálló rend konzerválására ösztönöznek, nem lelkesedik a szociálpolitikával történő összevonásért. Lassú az a felismerés, hogy a szociális feszültségek egészségügyre háruló terhei jelentősen enyhülhetnek a többpontos szociálpolitikai infrastruktúra kiépítésével /pl. szociális indikáció miatt lekötött aktív ágyak szabadulnának fel/.

Mára a szociális ellátó rendszerek, a helyi, vállalati szociálpolitikai eszközök elégtelenek a munkavégzéstől független jövedelemkülönbségek mérséklésére. A tanácsi szociálpolitika a rászorulóknak anyagi körülményeinek romlását nem tudja meggá-

tolni. Megnőttek a legkülönbözőbb társadalmi csoportokat és rétegeket érintő szociális feszültségek, a szociálpolitikára nehezedő nyomás fokozatosan nő.

Kormányzati szinten, új szociálpolitikai koncepciókkal kell egy reális elosztáspolitikát megvalósítani. Egységes szemlélet és az ezt tükröző egységes rendszerbe foglalt jogszabályok szükségeselek.

Célunk a rászorultsági elv érvényesítése. A döntést decentralizálták, az elbírálást a helyi tanácsokra bízta, feltételezve, hogy mi ismerjük legjobban a lakosságunk anyagi viszonyait, de azt, hogy hol mennyi pénzre van szükség, nem helyileg döntötték el. 1984-ben a kormány elrendelte a rászoruló idős-korúak nyilvántartásba vételét. Ez megtörtént, de azóta nem naprakész. Becslések szerint a rászorulóknak feléről nincs tudomásunk. Sokan nem kérnek támogatást, mert megalázkodónak tartják. Sokan nem tudják kitől kell kérni, visszariadnak az igazolások beszerzésétől, kérvény írásától.

Feltétlenül szükség van prognosztikai adatokra, prognózisra. Egyre újabb rétegek kerülnek hátrányos helyzetbe, pl. a várható munkanélküliség mértéke sem ismert. /Jelenleg folyamatban van ilyen jellegű tájékozódás az eü. osztály és a Népi Ellenőrzés együttes szervezésében./

Érdekes az is, hogy a rászorulóknak csak kis hányada helyesli az egyéni elbírálást, külön támogatást. A nagy többség azt szeretné, ha a társadalmi elosztás menetében kerülne automatikusan támogatásra. Lehetőségeinket meghatározza a tanács gazdálkodása, költségvetése. Akkor tud a tanács önkormányzatként együttműködni a lakossággal, ha megmentik gazdálkodását attól, hogy a szociális terhektől összeroppanjon.

A szociális munka társadalmi ellenőrzéséről sem lehet lemondani.

dani. Népképviselőként ez a tanácsok elsőrendű feladata. Társadalmi erők nemcsak a rászorultság felkutatásában lehetnek a tanács segítségére, hanem az ellátások mechanikus és nem a valós szükségletekkel számoló elosztás megakadályozásában is. A demokrácia a jobb tájékoztatás szükségességét is megköveteli. Rendszeres megelőző öntevékeny gondoskodás nélkül a későn észlelt problémák visszafordíthatatlan károsodásokhoz vezetnek. A kiskorú gyermekeknek, felnőtteknek, időskorúaknak pl. olyan szervezett védő, jelző és érdekképviselői rendszerre van szükségük, mely speciális problémáikat, szükségleteiket szervezett formában közvetíti az élet minden fóruma felé.

A helyi szociálpolitika hatósági uton történő érvényesítése városunkban a Városi Tanács VB. Igazgatási és Egészségügyi Osztálya feladata. Az Igazgatási Osztály keretein belül a gyámügyi igazgatás hivatott segíteni a kiskorú gyermekek szociális problémáit, míg az Egészségügyi Osztály a szociális ellátást a felnőttkorúak részére biztosítja.

A fiatalok szociális helyzetét különböző tárgyú elemzések alá vetették nemrégiben, aminek következtében megállapítható, hogy körülményeik az ország társadalmi-gazdasági feltételeinek változásával összhangban alakultak. E változások több területen tovább élezték azokat a korábbi feszültségeket, amelyek a fiatalok és időskorúak helyzetét, életkörülményeit alapvetően befolyásolják. E tendenciák közül kiemelendők azok, amelyek a fiatalokat - élethelyzetük következtében - a társadalom más rétegeihez képest erőteljesebben érintik:

- 1./ - a gyermeknevelés társadalmi támogatása hosszabb idő óta alacsony színvonalú és ciklikusan változó, rendszeres nem kielégítő,
- 2./ - az önerőből lakás teremtésre kényszerülő fiatalok lakáshoz jutási esélyei növekvő mértékben romlanak,

- 3./ - évtizedek óta megoldatlan a veszélyeztetett gyermekek és fiatalok helyzete, nő a körükből kikerülő társadalmi beilleszkedési zavarokkal küszködők száma,
- 4./ - egyes foglalkozási csoportokban és rétegekben nehezül a fiatalok foglalkoztatási lehetősége, erősödik a fiatal munka nélküli réteg kialakulásának esélye.
- 1./ A gyermeknevelés folyó költségei az elmúlt években dinamikusan növekedtek. Általánossá és elfogadottá vált az a felfogás, hogy a gyermeket /és ezen keresztül a gyermekes családokat/, különösen életük első éveiben kell jelentős mértékben támogatni: ezért a terhességi-gyermekágyi segély, a GYED és a GYES alapvető szerepe az, hogy a gyermeket nevelő anya kieső keresetét megfelelő szinten pótolja. Ezen ellátások, illetve támogatások feltételrendszerait és mértékeit az elmúlt években több alkalommal módosították, aminek hatására az igénybe vevők köre és az ellátások mértéke jelentősen növekedett. A lakosság életszínvonalát csökkentő egyéb hatások, döntően az infláció következtében azonban ezen intézkedések összességében azt eredményezték, hogy a társadalom gyermeknevelési támogatása gyakorlatilag szinten maradt.
- A legátfogóbb támogatás, a családi pótlék hosszú idő óta a gyermeknevelés folyó ráfordításainak 20-25 %-ára /egy és kétgyermekeseknél/, illetve 30-35 %-ára /három és többgyermekeseknél/ nyújt fedezetet. A személyi jövedelemadó bevezetése kapcsán a támogatás új eleme jelent meg, a három és többgyermekesek adókedvezményének formájában. Emelítést kell tenni még a középfoku diákszociális ellátásról, amely indokolatlanul sokféle, nem alkalmas szociális problémák igazságos kezelésére, de a tanulmányi teljesítmények érdemi ösztönzésére sem.

Az 1988. január 1-én bevezetett forgalmi adó rendszer jelentősen érintette a gyermekes családokat: a gyermekcikkék korábbi ártámogatása megszűnt, sőt legtöbb esetben az árba normatív, 25 %-os adókulcsok épültek be. A drágábbá vált gyermekcikkék vásárlása a családok többségénél nagyobb mértékű eltelést, szélesedő körben halasztást igényel, az egyéb ár-
változások azonban a családok számára jelentős, támogatással nem ellentételezett többletkiadást eredményeztek. A gyermekes családokat érő fokozódó anyagi teher ellensúlyozására szolgálnak a helyi tanácsok segélyezési keretei. Bár az élet-
körülmények nehezedésével központi forrásból több esetben kapott gyámügyi segélyezésre pénzösszegeket a helyi költségvetés, mégis arról kell számot adni, hogy a súlyosbodó anyagi veszélyhelyzet sok esetben csak átmenetileg enyhíthető.

A gyámügyi igazgatás a szociális támogatás két formáját biztosítja:

- a kiskorúakat rendszeres nevelési segélyhez juttatja részbenrűltás esetén,
- indokolt esetben a kiskorúak részére rendkívüli gyámügyi segélyt állapít meg.

A segélyezésre vonatkozó jogi szabályozás a tényleges szociális szükségleteket figyelembe véve a rendszeres nevelési segélyezés esetében előnyben részesíti a három vagy több gyermeket nevelő családokat, az egyedülálló szülők gyermekeit, valamint az egészségügyileg károsodott gyermeket. Széles körben érzékelhető az az igény, hogy a kedvezményezett gyermekes családok körét bővítsék.

Az előterjesztéshez csatolt l. sz. melléklet számszerűen is tükrözi a gyámhatóság által segélyben részesítettek számát, a segélyezés mutatóit. Ennek áttekintése módot ad olyan következtetésre is, hogy elsődlegesen a központi forrásokból, de egyre inkább helyi szinteken is a gazdasági erőforrásokat célzottabban kell koncentrálni e területre.

2./ A háztartások számával közel azonos lakásállomány mellett a jelenlegi lakáshelyzetet súlyos feszültségek jellemzik. Elsősorban a fiatal generációk életében vált kiélezetté a lakásprobléma, a lakáshozjutásuk folyamatosan nehezül.

A lakás megszerzése a fiatalok zöme számára jelentős anyagi terhet jelent. A frissen lakáshoz jutott fiatalok egy része képtelen saját jövedelméből megélni és szülői, családi segítségre szorul. Ez a családi együttműködés különösen erőteljessé válik a gyermekek születésekor.

Városunkban az önálló lakással nem rendelkező fiatalok aránya a lakással nem rendelkezők összes létszámához viszonyítottnan 2/3.

A lakásáraknak a jövedelmeknél lényegesen nagyobb ütemű növekedése különösen a fiatalokat sújtja. Az állami szervek jelentős erőfeszítéseket tettek, hogy a szociálpolitikai kedvezmény és az állami kölcsön összegének emelésével, a helyi tanácsi támogatási rendszer bevezetésével és más kedvezményekkel enyhítsék az árnövekedésből származó terheket. Ezeket a terheket a központi és helyi támogatások emelésével csak részben lehetett ellentételezni, a lakásvásárló fiatalok anyagi megterhelése a kedvezmények ellenére nőtt.

Mivel tanácsi bérlakások építésére a közeljövőben nem lehet számítani, ezért a fiatalok önerőből kényszerülnek lakhatási feltételeiket megteremteni. Ez nem annyira egyéni teljesítményüktől, mint a szülők támogatási lehetőségeitől függenek. A személyi tulajdonú lakás felépítésére, illetve megvásárlására önerőből vállalkozók hosszú távon olyan mértékű erőfeszítésre, jövedelemszerzésre kényszerülnek, ami sokuknál maradandóan deformálja fogyasztásukat, esetenként életmódjukat is.

A tanácsi bérlakások kiutalásakor, a lakásépítéshez szükséges vá-
sárláshoz adható helyi támogatás odaítélésekor az említett
problémák mellett biztonságot kell teremteni a legkedve-
zötlenebb szociális helyzetű rétegeknek a hajléktalanság el-
kerülésére.

3./ A hátrányos helyzetben levő fiatalok köre fogalmilag tág, a
hátrány sokféle lehet. A kialakult hátrány, vagy hátrányok
miatt e fiatalok jelentős része egyben veszélyeztetetté is
válík, róluk a társadalomnak kiemelten, fokozottabban kell
gondoskodnia.

A veszélyeztettség alapvetően azt kívánja kifejezésre jut-
tatni, hogy nevelési körülményei hatására növekszik a való-
színűsége annak, hogy a fiatalok előbb-utóbb összeütközés-
be kerül a társadalom alapvető együttélési normáival, kiala-
kulnak, majd állandósulnak a társadalomba való beilleszkedé-
sük zavarai. Az e körbe tartozó fiatalok száma folyamatosan
nő. Az okok rendkívüli összetettek, szerepet játszanak benne
anyagi, magatartási, egészségügyi, környezeti, életmódbeli
tényezők, egyéni és társadalmi feltételek.

A veszélyeztettség bármely fiatal korosztálynál előfordul,
a deviáns magatartásformák, az alkohol és drogfogyasztás,
a bűnözés azonban egyre fiatalabb korosztályoknál jelentke-
nek. Az előterjesztés 2. sz. Melléklete szerint jól követke-
ző városunk viszonylatában a veszélyeztetettség, azok okai.
A veszélyeztetett helyzetű fiatalok a veszélyeztetettség kü-
lönöző fokán, illetve szakaszában élnek, többségük azonban
társadalmi támogatással /és ez nem kizárólag anyagi támogatás/,
jobb esetben a család együttműködésével a veszélyeztetettség
helyzetből kiemelhetők, vagy a veszélyeztetettség mérsékel-
tő. Ennek eszközrendszere azonban rendkívül szerteágazó, és
összességében nem alakult ki az a koordinált intézményrend-
szer, amely ezt a feladatot a kívánatos módon társadalmi és
gazdasági szempontból egyaránt hatásosan lenne képes ellátni.
A veszélyeztetett fiatalok helyzetének javításával intézmé-

nyesen a gyermek- és ifjúságvédelem foglalkozik. A legsúlyosabb esetekben a megoldás a gyermek családból történő kiemelése /intézeti vagy állami nevelésbe vétel/, kevésbé súlyos esetekben a családi környezet javításával kísérlük meg a veszélyeztetettség elhárítását.

A gyermek- és ifjúságvédelem jelenlegi helyzetét meghatározza, hogy szűkülő mozgástérben, egyre nyomasztóbb társadalmi gondok között kell feladatait ellátnia. A gyermek- és ifjúságvédelmi célokra fordított összeg legnagyobb részét az intézmények fenntartása köti le. Emiatt a prevencióra, a területi gyermekvédelemre, a családgondozásra, pártfogásra jutó összegek a sükségtől messze elmaradnak. Ugyanakkor a családokig eljutó, anyagi segítséget is nyújtó, korszerű pedagógiai, pszichológiai és egészségügyi tanácsadást is vállaló, megelőző gyermek- és családvédelem a jogos követelmény.

A családi környezetben hagyott veszélyeztetett gyermekekről való állami gondoskodás fő formája a segélyezés, a tanácsadás, a gondozói, pártfogói munka.

A segélyezés városi alakulására az előterjesztés, l./ pontjánál, a mellékletre történő utalással hivatkoztam. Az elkövetkezendő években - a várható társadalmi és gazdasági feltételeket figyelembe véve - a veszélyeztetettség további bővülésével, egyidejűleg szűkös anyagi erőforrás feltételekkel kell számolni. A gyermek- és ifjúságvédelemben a hatósági beavatkozásokat nélkülöző, gondozói, és megelőző tevékenységre kell a fő erőket összpontosítani.

A jövőben a segélyezés mellett egyre fontosabbá válik más támogatási rendszerek kialakítása, új elhelyezési formák létesítése. Lényeges, hogy ebbe a különféle humán szolgáltatások egyre szélesebb formában kapcsolódjanak be. E cél érdekében a Városi Tanács Igazgatási és Egészségügyi Osztálya, közös pályázatot nyújtott be átmeneti szállás létrehozására. Az átmeneti szállás megteremtésével segíteni tudunk egyrészt azoknak a gyermekeknek, fiataloknak és családoknak, akik át-

menetileg kritikus helyzetbe kerülve még nem igényelnek ugyan hatósági beavatkozást, de megszokott környezetüket, családjukat hosszabb-rövidebb időre elhagyni kénytelenek. Segítség másrészt azon személyek számára, akik a család időleges zavarai, az egyéni létbiztonság megrendülése esetén erre rászorulnak. A Városi tanács Egészségügyi Osztálya pályázatot nyújtott be továbbá a városban a Családsegítő Központ működési feltételeinek megteremtése érdekében.

Mindkét pályázat - annak elnyerése esetén - megoldást jelenthet a társadalmi feszültségek fokozódása miatt ujonnan keletkező, valamint az ezideig megoldatlan, de már meglevő szociális problémák eredményes kezelésére.

A gyermek- és ifjúságvédelmi ellátás területén, valamint a felnőttvédelmi ellátás területén a tervezett új intézmények pótolják az említett hiányosságokat.

- 4./ A fiatalok elhelyezkedése a 80-as évek közepéig szinte zavartalan volt. A tanulmányaikat befejezők /vagy abbahagyók/ munkavállalási elképzelései és a szabad munkahelyek választéka között voltak ugyan területi, szakmai jellegű eltérések, de a bőséges munkahelykinálat lehetővé tette számukra, hogy kisebb-nagyobb kompromisszumok árán munkát tudjanak vállalni. Jelenlegi helyzetünkben a munkaerő hatékony foglalkoztatása csak a gazdaság egészének hatékonyabbá válása esetén valósulhat meg. Ez a foglalkoztatás terén azt jelenti, hogy a munkaerő-szerkezetnek a gazdasági strukturaváltozáshoz kell igazodni. Ez a folyamat olyan körülmények között kell hogy végrementjen, amikor a demográfiai csúcs idején született, nagylétszámú korosztályok belépnek a munkavállalói korba.

Az általános munkaerő-keresletre is jellemzően a legszembetűnőbb változás a segédmunkások iránti igény nagymértékű csökkenése. Ennek hatására várhatóan nehezebbé válnak az általános iskolából kikerülő, valamint a középfokú iskolából lemorzsolódó fiatalok munkába állási feltételei.